

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 3. července 2025 ve věci č. 28150/22 – *N. T. proti Kypru*

Senát první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že vnitrostátní orgány v reakci na oznámení stěžovatelky o znásilnění nedostály pozitivnímu závazku provést účinné vyšetřování. Tím došlo k porušení článků 3 a 8 Úmluvy. Shledal rovněž, že jazyk použitý v rozhodnutí o zastavení trestního stíhání vyjadřoval předsudky, sexistické stereotypy a vedl k sekundární viktimizaci stěžovatelky, která tak byla vystavena diskriminačnímu zacházení na základě pohlaví. Proto došlo rovněž k porušení článku 14 ve spojení s články 3 a 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka v dubnu 2021 oznámila policii, že ji před 10 lety znásilnil A. T., kterého znala ze školy. V době tvrzeného incidentu bylo stěžovatelce 18 let.

V lednu 2011 mělo dojít k tomu, že stěžovatelka vyrazila s kamarádkou do klubu a později potkala A. T. Podle její výpovědi ke znásilnění došlo v prostoru skladu patřícímu otci A. T., kam ji A. T. přivedl. Tam se měl stěžovatelku nejprve pokoušet svléct. Tomu se bránila, ale fyzicky ji přemohl. Poté ji měl znásilnit vaginálně a orálně. Bránila se škrábáním a kousáním. Na těle měla modřiny a stopy pokousání na krku, které v noci ukázala své kamarádce C. S., aniž by spolu mluvily o jejich původu. Později o znásilnění řekla svému kamarádovi. O několik let později vyhledala také psychologickou pomoc.

Na policii se rozhodla obrátit poté, co se dozvěděla, že A. T. měl znásilnit další dívku ze školy, která to nechtěla oznámit. Policie zahájila vyšetřování a postupně vyslechla stěžovatelku, svědky a A. T., který odmítl vypovídat.

Stěžovatelka poté v květnu 2021 poprvé doplnila svou výpověď. Důvodem byla informace, že A. T. měl mít jejich textové konverzace, které údajně potvrzovaly, že její oznámení nebylo pravdivé. Stěžovatelka policii ukázala textovou zprávu z prosince 2011, v níž A. T. napsala, že ho miluje. Státní zástupce si poté vyžádal další doplnění stěžovatelky, ve kterém sdělila, že rok před znásilněním měla s A. T. konsenzuální sexuální styk. Řekla to policistce u prvního výslechu, ale ani jedna z nich v tom tehdy neviděla souvislost s oznámením o znásilnění, takže informace nebyla zachycena v záznamu. Podle státních zástupců byly ve vyjádřeních stěžovatelky nesrovnalosti. Kvůli jejich vyjasnění a ověření důvěryhodnosti stěžovatelky se v říjnu 2021 uskutečnilo setkání státních zástupců se stěžovatelkou. Následně musela být stěžovatelka ošetřena na pohotovosti pro úzkostnou poruchu.

V prosinci 2021 státní zastupitelství rozhodlo o zastavení trestního stíhání A. T. Mezi důvody uvedlo otázku důvěryhodnosti stěžovatelky, nesrovnalosti ve výpovědích a důkazech a vztah stěžovatelky k A. T., který mohl ovlivnit její chování a vyslat nesprávný signál, že se sexem souhlasí.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelka namítala, že vyšetřování jejího trestního oznámení, které se týkalo znásilnění, nebylo účinné. Vnitrostátní orgány k ní nepřistupovaly citlivě jako k oběti znásilnění. Obecně nebyla respektována její práva oběti, byla vystavena sekundární viktimizaci a diskriminačnímu zacházení, v důsledku čehož měla být porušena její práva chráněná články 3 a 8 Úmluvy, stejně jako článkem 14 ve spojení s těmito ustanoveními.

a) Obecné zásady vyplývající z judikatury Soudu

Soud shledal, že namítaný zásah do práv stěžovatelky spadá pod rozsah článku 3 Úmluvy a týká se základních hodnot soukromého života na poli článku 8 Úmluvy (*E. G. proti Moldavsku*, č. 37882/13, rozsudek ze dne 13. dubna 2021, § 39). Námitky je proto možné posuzovat společně na poli obou článků.

Ve své dřívější judikatuře Soud stanovil, že státy mají pozitivní závazek přijmout trestněprávní předpisy, které účinně postihují znásilnění a které musí vnitrostátní orgány účinně prosazovat při vyšetřování a v trestním stíhání (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 149, 151 a 153). Pozitivní závazky vyžadují kriminalizaci a účinné stíhání všech nedobrovolných sexuálních činů (*M. G. C. proti Rumunsku*, č. 61495/11, rozsudek ze dne 15. března 2016, § 59 a *E. G. proti Moldavsku*, cit. výše, § 39).

Podle Soudu trestní stíhání a trestání hrají důležitou institucionální roli v boji proti genderově podmíněnému násilí a rozdílnému zacházení na základě pohlaví (*J. L. proti Itálii*, č. 5671/16, rozsudek ze dne 27. května 2021, § 141). V této oblasti se Soud často opírá o různé mezinárodní nástroje, zejména o Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, známou i jako Istanbulskou úmluvu (*Vučković proti Chorvatsku*, č. 15798/20, rozsudek ze dne 12. prosince 2023, § 57). K požadavkům mezinárodních nástrojů Soud v minulosti shledal, že účinné trestní vyšetřování musí být dostatečně důkladné. Vnitrostátní orgány musí učinit všechna rozumná opatření, aby objasnily skutkové okolnosti případu. Nesmí se spoléhat na unáhlené či nepodložené závěry, které povedou k uzavření vyšetřování. Nedostatek vyšetřování, který podřívá schopnost orgánů zjistit skutkové okolnosti nebo odpovědné osoby, nedostojí těmto požadavkům (*X a ostatní proti Bulharsku*, č. 22457/16, rozsudek velkého senátu ze dne 2. února 2021, § 185).

Vyšetřování a jeho závěry podle Soudu mají být zaměřeny na otázku nesouhlasu se sexem. Jeho prokázání není v případech chybějících přímých důkazů znásilnění jednoduché. Vnitrostátní orgány ale musí prošetřit všechny skutečnosti a rozhodnout na základě všech okolností (*M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 181 a *M. G. C. proti Rumunsku*, cit. výše, § 72).

Soud připomněl, že v minulosti již popsal vývoj chápání, jakým způsobem oběti prožívají znásilnění. V této oblasti se vyvíjely také právo a praxe, které následovaly společenský posun směrem ke skutečné rovnosti pohlaví a respektu k sexuální autonomii (*M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 165–166). Aby stát dostal svým pozitivním závazkům, musí v trestním stíhání ochránit důstojnost, soukromý život a pověst domnělých obětí. Podle Soudu je nezbytné, aby vnitrostátní soudy neopakovaly sexistické stereotypy, minimalizovaly genderově podmíněné násilí a nevystavovaly ženy sekundární viktimizaci používáním moralizujícího a obviňujícího jazyka, který by snižoval důvěru obětí v soudní systém (*J. L. proti Itálii*, cit. výše, § 139–141).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Jelikož Kypr přijal právní rámec a další opatření na ochranu obětí sexuálního násilí, Soud se zabýval tím, jak vnitrostátní orgány prosazovaly tyto předpisy v praxi (*M. G. C. proti Rumunsku*, cit. výše, § 63–64). Připomněl, že jeho role není nahrazovat posouzení skutkových okolností vnitrostátními orgány ani rozhodovat o trestní odpovědnosti údajných pachatelů. Stejně tak není jeho úkolem zpochybňovat směr, kterým se orgány ubíraly při vyšetřování, pokud nešlo o zjevné opomenutí zásadního prvku nebo svévoli.

Soud uznal, že v projednávané věci nebyly vnitrostátní orgány v jednoduché pozici. Ke znásilnění mělo dojít před deseti lety. Navíc stály před dvěma odlišnými verzemi událostí a neměly dostatek přímých důkazů. V podobných případech Soud shledal, že je třeba citlivě posoudit kontext a přihlídnout ke všem okolnostem, které mohou osvětlit důvěryhodnost stran; např. lze provést výslech dalších svědků nebo si vyžádat odborný psychologický posudek (*I. C. proti Rumunsku*, č. 36934/08, rozsudek ze dne 24. května 2016, § 54). Soud v tomto směru shledal určitá pochybení.

Poukázal na to, že další dívka, kterou měl A. T. údajně znásilnit, rovněž navštěvovala stejnou školu jako stěžovatelka a A. T.; vnitrostátní orgány proto měly proto např. vyslechnout spolužáky a další známé, kteří mohli pomoci s hodnocením věrohodnosti výpovědí (*M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 177).

Soud se ale zaměřil hlavně na to, jestli vnitrostátní orgány konzistentně hodnotily dostupné důkazy a dostatečně a přesvědčivě odůvodnily konečné rozhodnutí (*M. M. B. proti Slovensku*, č. 6318/17, rozsudek ze dne 26. listopadu 2019, § 72). Přihlédl k tomu, že rozhodnutí zastavit trestní stíhání se nezakládalo na nedostatku důkazů, ale na údajných rozporech ve vyjádřeních stěžovatelky, např. když nejprve uvedla, že s A. T. mezi lety 2009 a 2011 nemluvila.

Vnitrostátní orgány naopak přikládaly příliš velký důraz projevům náklonnosti stěžovatelky k A. T. Rozhodnutí zastavit trestní stíhání se také výrazně opíralo o ztrátu přátel stěžovatelky, nejistotu, jestli by souhlasila s pohlavním stykem, pokud by se A. T. nechoval násilně a možnost, že směrem k němu vysílala "špatné signály", které si mohl vyložit jako souhlas. Vnitrostátní orgány si nevyžádaly znalecký posudek, který by byl vhodný vzhledem ke věku stěžovatelky, jejím emočním vazbám k A. T. a možným důsledkům traumatu (*I. C. proti Rumunsku*, cit. výše, § 58 a *I. G. proti Moldavsku*, č. 53519/07, rozsudek ze dne 15. května 2012, § 43). Dostatečně nevážily rozporná vyjádření a některá tvrzení stěžovatelky vůbec nevzaly v úvahu, byť mohla ukazovat na její chybějící souhlas – např. prosby, ať A. T. přestane, modřiny, které ukázala C. S., či rozrušení, které ji vedlo k vyhledání psychologické pomoci.

Soud proto rozhodnutí o zastavení stíhání považoval za selektivní a vedoucí k sekundární viktimizaci stěžovatelky používáním moralizujícího a obviňujícího jazyka (*J. L. proti Itálii*, cit. výše, § 141). Hlavní rozpor ve výpovědích stěžovatelky byl podle Soudu výsledkem pochybení policie, která kompletně nezaznamenala její první výpověď. Rozhodnutí zastavit trestní stíhání tak nebylo přesvědčivé. Soud uznal obtíže, kterým čelily vnitrostátní orgány s ohledem na časový odstup i absenci přímých důkazů. Dospěl však k závěru, že se jim nepodařilo skutkový stav řádně objasnit, protože neprovedly dostatečně citlivé hodnocení všech souvislostí a nepřihlédly náležitě ke specifickým psychologickým aspektům případů sexuálního zneužívání, zejména pokud je pachatel osobou blízkou oběti.

Soud dále shledal, že vnitrostátní orgány nerespektovaly práva stěžovatelky jako oběti a její důstojnost. Přihlédl k tomu, že stěžovatelka musela opakovat svou výpověď, byla vyslechnuta bez přítomnosti právníka nebo jiné vhodné osoby a neexistuje žádný záznam jejího setkání se státními zástupci, který vedl k zastavení trestního stíhání a podle tvrzení stěžovatelky způsobil, že musela být ošetřena na pohotovosti. Stěžovatelka se také o zastavení trestního stíhání dozvěděla oficiálně až dva dny po rozhodnutí a bez udání důvodu byla odmítnuta její žádost o nahlížení do spisu. Nebyl tak naplněn ani požadavek na dostatečný přístup oběti k vyšetřování (*X a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 189).

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČLÁNKY 3 A 8

Podle Soudu některé argumenty státních zástupců a použitý jazyk vyjadřovaly předsudky a sexistické stereotypy. Ty mohou podryvat důvěru žen, které jsou oběťmi genderově podmíněného násilí, v soudní systém. S odkazem na své závěry o sekundární viktimizaci stěžovatelky Soud shledal, že rozhodnutí o zastavení trestního stíhání bylo diskriminační na základě pohlaví (srov. *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009, § 184–191 a 200).

Soud také odkázal na zprávu GREVIO (Skupiny expertů Rady Evropy proti násilí na ženách a domácímu násilí) o Kypru. Ta informovala, že na Kypru jsou velmi rozšířené předsudky a patriarchální přístup u policie a objevují se příklady sexistického a nenávistného přístupu k ženským obětem sexuálního násilí mimo jiné u některých státních zástupců. Ti neměli pochopení pro změny v přístupu k prokazování znásilnění. Soud tak shledal, že nedostatky a zejména metody využívané k hodnocení souhlasu stěžovatelky ji nejenom zbavily potřebné ochrany, ale rovněž vystavily sekundární viktimizaci, která představuje diskriminační zacházení.

Soud shrnul, že reakce vnitrostátních orgánů na stěžovatelčino obvinění ze znásilnění nenaplnila pozitivní požadavky státu účinně prosazovat trestněprávní předpisy při vyšetřování a v trestním stíhání. Vnitrostátní orgány selhaly, protože nezjistily skutkové okolnosti citlivým posouzením kontextu a s ohledem na psychologické faktory případu sexuálního násilí páchaného blízkým oběti. Proto došlo k porušení článků 3 a 8 Úmluvy a článku 14 ve spojení s články 3 a 8.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Krenc se ve svém souhlasném stanovisku zaměřil na otázku souhlasu. Některá tvrzení vnitrostátních orgánů vyvolávala dojem, jako by stěžovatelčiny city mohly být považovány za projev jejího souhlasu. Takové názory na svobodnou vůli žen je nutné odmítnout jako zastaralé a podřývací jejich autonomii. Soud v minulosti potvrdil, že souhlas musí odrážet svobodnou vůli mít sexuální vztah v určité době a za určitých podmínek (*H. W. proti Francii*, č. 13805/21, rozsudek ze dne 23. ledna 2025, § 91; rovněž čl. 36 odst. 2 Istanbulske úmluvy). Podle soudce jakákoli interpretace, která dovozuje souhlas ženy z jejích citů, závažným způsobem legitimizuje sexuální násilí. Ženu nelze vinit za její city, které také nemohou legitimizovat žádnou formu násilí. Proto bylo zásadní, aby Soud přezkoumal stížnost také v rámci článku 14 Úmluvy.